

LA VIL·LA ROMANA DEL COLLET (SANT ANTONI DE CALONGE, BAIX EMPORDÀ)

Marc PRAT, Lluís PALAHÍ, Josep BURCH, David VIVÓ*

INTRODUCCIÓ

L'existència d'una vil·la romana a la zona del Collet de Sant Antoni de Calonge és un fet ben establert des de fa temps gràcies a diversos indicis i prospeccions realitzades a l'indret. Ja Pella i Forgas (Pella i Forgas 1883, 211-212) i, posteriorment, Botet i Sisó (sense data (1913), 601-603) fan referència a la troballa a l'indret d'un paviment de mosaic i parlen de les restes d'un aqüeducte, construït d'*opus caementicium* i amb un arrebossat interior d'*opus signinum*, que travessava de nord a sud part de la terrassa superior del Collet. Aquest aqüeducte resulta clarament visible en fotografies de la primera meitat del s. XX i, tot i que molt mal·lès encara avui dia, se'n conserven alguns petits trams.

Tot i aquestes dades, els primers treballs d'un cert volum al Collet no es van realitzar fins l'any 2000, sota la direcció de J. M. Nolla i P. Santamaria, de la Universitat de Girona. Les 21 rases i els quatre sondeigs estratigràfics que es van realitzar van aportar interessants resultats i van constatar l'existència d'una vil·la romana en aquest espai (Nolla/ Santamaria/Sureda 2002, 87-112).

Poc després es va descobrir la important terrisseria del Collet Est, la qual, situada a la part baixa, a llevant del turó, formaria part del sector industrial de la vil·la en època republicana i fins a mitjan s. I (Nolla *et al.* 2005, 11-103; Burch/Nolla/Tremoleda, 2015).

Durant els anys següents es varen anar fent petits controls arqueològics, aprofitant les obres en alguns espais de l'entorn. La intervenció més interessant es va desenvolupar l'any 2008, quan el control arqueològic d'unes obres de condicionament del camí que puja cap al Collet -dirigit per X. Aguelo- va perme-

tre identificar un nou tram de l'aqüeducte de la vil·la i un forn i indicis de l'existència de, com a mínim, un altre (Aguelo 2010). Aquesta interessant troballa demostrava que les instal·lacions industrials s'estenien a banda i banda del turó.

EL PROJECTE ACTUAL

L'actual programa de treballs arqueològics, iniciat l'any 2014, és fruit d'un conveni establert entre l'Ajuntament de Calonge i el Laboratori d'Arqueologia i Prehistòria de la Universitat de Girona, i s'inclou dins del programa d'I+D finançat per l'actual Ministeri d'Economia i Competitivitat "Del oppidum a la ciuitas (III). La transformació de la *ciuitas* y la transición hacia Nuevos modelos de estructuración territorial (HAR2013-40778-P)" i del programa quadriennal de recerca arqueològica "Transformacions en les pautes d'hàbitat i explotació territorial a l'ager de *Gerunda* i *Emporiae* (segles III-VIII dC)".

El mateix any 2014 es va realitzar una prospecció amb georadar (Sala/Tamba 2016) per tal d'intentar determinar els espais on era més probable la localització de restes arqueològiques pertanyents a la vil·la. Amb les dades obtingudes en aquell estudi es va decidir iniciar els treballs a la zona sud-est de la terrassa superior de l'elevació del Collet (Burch/Palahí/Vivó 2016).

Atès que els treballs han permès anar determinant que la zona central està ocupada per un gran pati, els treballs s'han concentrat, sobretot, al perímetre de la terrassa. Aquesta estratègia ha permès anar posant al descobert dues ales de l'edifici romà i, al mateix temps, deixar lliure la zona central de la terrassa, una plaça pública on s'hi desenvolupen activitats culturals.

Figura 1. Ubicació de la vil·la.

LA TOPOGRAFIA, UN CONDICIONANT IMPORTANT

316

La topografia esdevé un element cabdal per entendre la tria del lloc on es va erigir la vil·la, però també per copsar l'estat de conservació actual de les restes.

El Collet és una petita elevació que s'alça una vintena de metres per damunt de la cota de la platja de Sant Antoni de Calonge, situada a migdia. La configuració actual de la zona és molt diferent a com era en l'antiguitat. La línia de costa se situava molt més cap al nord que a l'actualitat, de tal forma que el Collet era, en aquells moments, un esperó rocós que s'en-dinsava dins el mar, mentre que la terrisseria del Collet Est s'assentava pràcticament sobre la mateixa platja. La forma del turó del Collet era també diferent, probablement més allargassada, ja que la construcció de la carretera de Sant Feliu de Guíxols a Palamós (l'actual Av. de Catalunya) a finals del s. XIX en va escapçar l'extrem meridional.

Tot i que actualment la finca del Collet apareix estructurada en dues terrasses -una superior allargassada i una segona més baixa situada a llevant-, aquesta forma també és artificial. D'una banda, la terrassa inferior va ser en bona part construïda en època contemporània, reta-

llant el terreny en alguns punts i aportant terres en d'altres per crear una plataforma. De l'altra, la topografia de la terrassa superior devia ser originalment diferent, però en aquest cas les reformes i adaptacions es varen realitzar ja en època antiga. La roca del subsòl presenta un ascens de sud a nord, de tal forma que mentre a migdia la roca apareix per sota del metre de profunditat a la zona situada a l'entorn del cenobi de Santa Maria del Mar aquesta aflora a escassament vint centímetres. Aquesta topografia afecta forçosament a les restes arqueològiques i el seu nivell de conservació. Les restes arqueològiques afloren a escassa profunditat, fet que ha afectat negativament l'estat de conservació de les fases més modernes de la vil·la. A més, amb el temps, la cota de circulació de la zona pràcticament no ha variat i en alguns punts és fins i tot més baixa avui que en època antiga, com ho demostra el fet que encara a finals del s. XIX algun dels paviments de mosaic resultés visible en superfície.

ALTRES CONDICIONANTS

Més enllà de la topografia hi ha altres elements que han afectat l'estat de conservació de la vil·la i, de retruc, les tasques arqueològiques.

La primera té a veure amb la pròpia estratigrafia. Els marges del turó actuals són artificials, com a mínim, per llevant i migdia, retallats per actuacions antròpiques modernes. Aquest fet ha provocat la desaparició de les façanes de l'edifici romà en aquests dos sectors. A més, en aquests marges es barregen els nivells estratigràfics antics amb els esllavissaments moderns i també amb les arrels dels diversos arbres (sobretot pins) que ocupen el vessant. Aquests elements provoquen que un cop s'arriba a l'extrem de la terrassa els materials puguin presentar certes intrusions sense que es detectin autèntics canvis en la pròpia estratigrafia.

El segon condicionant, com ja hem comentat, té a veure amb la cota de circulació d'època antiga i l'actual. Aquestes són molt similars i, de fet, en alguns sectors, el nivell actual de circulació se situa per sota dels de les fases imperials d'època romana. Això ha provocat la destrucció total o parcial de moltes pavimentacions però també ha provocat alteracions en les capes superiors de l'estratigrafia.

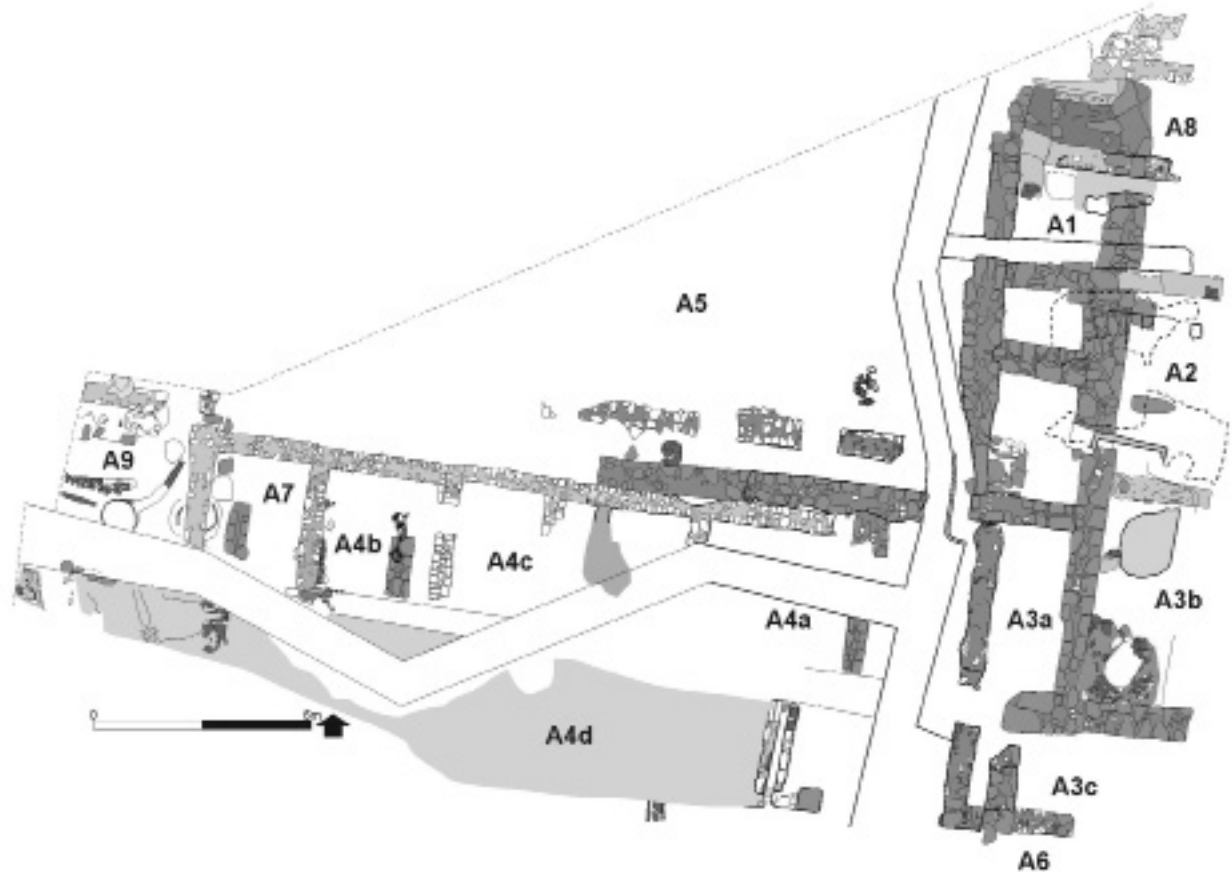

Figura 2. Planta general.

317

El principal problema, però, és l'existència d'una gran trinxera de la guerra civil que travessa de nord a sud el sector oriental de la terrassa i que presenta un ramal en direcció est-oest. Aquesta gran trinxera, que arriba al metre i mig d'amplada, ha destruït fins a nivell de roca tota l'estratigrafia i estructures per allà on circula. Es dona la circumstància, per exemple, que el ramal est-oest circula pràcticament per l'espai on s'havia de situar la façana que separava l'edifici del porticat de migdia, destruint-lo quasi completament. Aquesta circumstància no solament afecta a la part excavada de la trinxera sinó que ha afectat a molts estrats de l'entorn on s'hi varen realitzar diferents remocions de terres.

Tot i aquests condicionants l'excavació en extensió ha permès anar omplint els buits i les llacunes existents, i poder reconstruir l'estructura i evolució de l'edifici.

LA VIL·LA

Les campanyes d'excavacions realitzades fins

al moment han permès determinar algunes de les problemàtiques que presenta aquest jaciment i avançar unes primeres propostes preliminars.

La vil·la presenta essencialment dues fases clarament marcades per canvis en les tècniques constructives, però sobretot per un cert canvi en la concepció dels espais. La primera fase, que podem situar a mitjans del s. I aC es caracteritza constructivament per murs construïts amb grans blocs de granit, lligats amb fang, i funcionalment per la coexistència d'espais industrials i residencials en un mateix edifici. Per contra, la fase imperial, construïda a mitjans del s. I dC, amb una reforma del s. II i amb una continuïtat, com a mínim, fins al s. IV dC, es caracteritza per l'ús de petites pedres pràcticament sense desbastar lligades amb morter per bastir els murs i, el que és més important, per una diferenciació clara dels espais, amb la construcció d'un edifici de remarcats caire residencial, com a mínim en el sector fins ara excavat.

Com acabem de comentar, els treballs també han permès també identificar algunes refor-

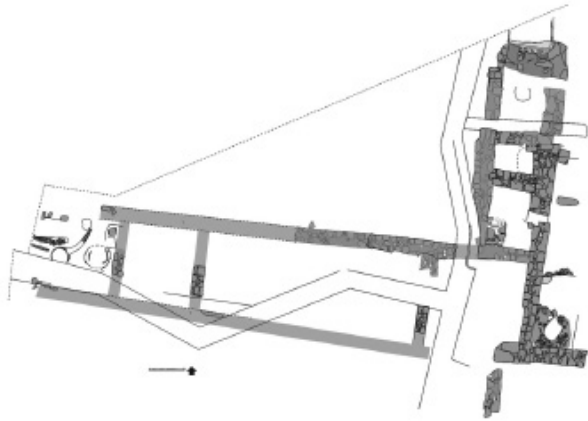

Figura 3. Planta de la fase republicana.

mes puntuals, datades a finals del s. II dC, més difícils de rastrejar, ja que no semblen afectar de forma important a l'estructuració general i es centren en transformacions puntuals (pavimentacions, essencialment, com veurem).

L'EDIFICI REPUBLICÀ

Els estrats més antics localitzats al jaciment es daten en època baix republicana. Es tracta de nivells caracteritzats, pel que fa als materials, per la presència de ceràmiques ibèriques, engalba blanca, ceràmiques grises de la costa catalana i campanianes, amb algunes àmfores itàliques, així com l'absència de materials característicament augustals com la TS Itàlica.

Els estrats localitzats se situen directament sobre la roca del subsòl i regularitzen el terreny. Aquests nivells s'associen a murs potents, d'una amplada generalment superior al mig metre, bastits tot emprant grans blocs de pedra granítica lligats amb fang. Aquests murs s'assenten directament sobre la roca i solament en alguns punts molt concrets (com al mur M-140 de l'A2 o al M-129 de l'A4) es detecten petites rases de fonamentació realitzades essencialment per regularitzar el terreny. Les estructures d'aquesta fase conserven per norma general una o dues filades i algunes, com el mur M-115/121, varen ser espoliades en fases posteriors (es conserva, en aquest cas, la rasa d'espoli corresponent). El granit que compona els blocs es desfà amb certa facilitat, raó per la qual a les rases d'espoli hi abunden els petits fragments de pedra, trencats en el moment de l'extracció.

Tot i que la seva datació no resta del tot clara,

sembla que el dipòsit M-136¹ constitueix l'única excepció. Construït directament sobre la roca del subsòl, aquest dipòsit presenta un revestiment interior d'*opus signinum* i uns murs perimetrals (dels quals solament en resta l'empremta, ja que va ser completament afaitat en fases posteriors) de morter. És aquest un fet que ja hem pogut constatar en altres edificis d'època republicana, en els quals a pesar que els murs es basteixin emprant fang com element aglutinador, en el cas de dipòsits i elements que hagin de ser impermeables, es recorre puntualment al morter.

Els paviments localitzats són simples nivells de circulació de terra piconada. Alguns espais apareixen amb les superfícies rogenques i endurides per l'acció del foc. Això succeeix especialment a l'àmbit 4, i no sembla correspondre a l'espai ocupat per una llar, sinó potser a un petit incendi puntual. Malauradament bona part d'aquest espai està afectat per la trinxera moderna, la qual cosa dificulta obtenir-ne una visió de conjunt.

Pel que fa als sostres, aquests anaven coberts amb *tegulae*, ja que se n'han recuperat gran abundància de fragments en els rebliments col·locats per elevar el nivell de circulació en època imperial. Així, per exemple, en la part superior del farcit de la sitja UE 1229 de l'àmbit 9, s'hi varen recuperar molts grans fragments de *tegulae* i *imbrices*.

L'estructura de l'edifici que es pot reconstruir mostra dues grans ales, una orientada nord-sud i l'altra est-oest, situades als marges del turó i amb un gran pati central. L'ala de la qual conservem més elements és la de la banda est. En aquest sector es poden identificar un mínim de cinc estances, de planta quadrangular o rectangular conformant aparentment una doble filada. Si bé queda clara l'existència de tot un seguit d'estances arrencades al llarg del mur est del pati (àmbits 1, 2 i 3a), l'existència d'una segona fila d'estances a llevant solament la intuïm per la presència de l'àmbit 3b. Aquesta estança destaca de les altres per l'existència, a la banda sud, d'un petit forn domèstic. Amb unes dimensions modestes (0,90 per 1,20m.) es va construir amb rajols a l'angle sud-oest de l'espai i estava destinat, probablement, a la fabricació de pa. Malauradament no es conserva la façana est de l'edifici i no sabem si aquesta correspondria al llarg mur M-115/121, i llavors el forn se situaria a l'exte-

rior, o existia un segon mur a l'est no conservat. Alguns elements, com el mur M-120, que situat al sud del forn es prolonga més enllà del mateix, o el graó M-123 que separa la zona de la boca del forn de la resta de l'espai, fan pensar en la segona de les possibilitats.

A l'extrem nord, la roca presenta un abrupte canvi de cota, ja que hi trobem un aflorament que s'eleva de cop i volta més de mig metre. Al capdamunt d'aquesta elevació s'hi conserven les restes d'un dipòsit (M-136), que no s'ha pogut excavar de moment de forma completa. Com hem comentat, l'únic que es conserva del dipòsit és el seu basament, l'empremta del mur perimetral i la solera d'*opus signinum* amb la seva corresponent mitja canya. Ara per ara no es pot descartar completament que es tracti d'un element posterior, però diversos elements ens han portat a situar-lo de forma provisional en aquesta fase. La més important és que el dipòsit va ser completament afaitat en el moment de remodelar el sector. En aquesta remodelació es va col·locar un nou paviment d'*opus signinum* del qual solament se'n conservava el *rudus*. Aquest paviment va ser col·locat a mitjans del s. I dC i va implicar l'eliminació del dipòsit. Atès que no tenim ara per ara cap indicatiu de reformes entre el moment de construcció de l'edifici republicà i mitjans del s. I dC, hem de concloure que l'estructura pertany a la fase fundacional. L'aparició de noves dades o elements podria matisar aquesta hipòtesi.

Pel que fa a l'ala de migdia les restes conservades són més minses, degut, sobretot, a l'existència de la llarga trinxera que travessa d'est a oest tot el sector. Tot i això es conserva un llarg mur est oest (M-109) que separa aquest sector del gran pati central, i hi ha indicis d'un segon parament paral·lel (M-131 i 141) que tancaria l'espai pel sud. Aquest parament solament s'aprecia en alguns punts, i està cobert pel paviment d'*opus signinum* del porticat d'època imperial (A4d). Desconeixem si correspondria a la façana de l'edifici, o si, com succeirà en les fases posteriors, aquesta primera construcció ja disposava d'un pòrtic en aquest sector. També s'han identificat uns murs (M-135, 132 i 129) orientats nord sud que definirien tot un conjunt d'estances o subdivisions. Aparentment el mur M-135 podria correspondre a la façana est de l'edifici, ja que a ponent del mateix s'hi han localitzat alguns elements (sitges, *dolia*) que podrien situar-se en un espai obert, exterior.

En aquesta fase són abundants els elements i estructures de caire industrial. Més enllà del forn domèstic, cal assenyalar que a la banda est de l'edifici s'hi han recuperat abundants fragments de *dolium* -tant en alguns nivells republicans, com en els rebliments que marquen el final d'aquesta fase-, que indiquen un ús industrial d'aquest sector. De fet, dins l'A1 s'ha localitzat un retall de planta circular practicat a la roca del subsòl que correspondria a l'encaix per un *dolium*. Aquesta estructura es relacionaria molt probablement amb el dipòsit identificat dins l'A8 (M-136).

La resta d'estructures industrials s'han localitzat a l'extrem contrari de l'excavació, dins l'A9. Es tracta de dos *dolia*, un dels quals se situa a cavall entre els àmbits 9 i 7, una sitja i un parell de canalitzacions d'*imbrices*. Pel que fa aquestes dues canalitzacions, una de les quals s'orienta de nord a sud i l'altra est-oest, semblen desguassar en un dels *dolia* (UE 1226). Ara per ara desconeixem el seu origen, ja que continuen fora del sector excavat. El *dolium* que acabem d'esmentar, retallat parcialment per la trinxera, apareix escapçat, i no es va recuperar ni a l'interior ni a l'entorn cap resta de la vora. És probable que en realitat la peça ja fos escapçada en època antiga, per facilitar el desguàs de les dues canalitzacions. Pel que fa al segon *dolium*, aquest no es va poder excavar completament, ja que al damunt s'hi situa un mur posterior (M-134).

Al nord d'aquests dos elements s'hi ha localitzat una sitja excavada a la roca, que tampoc s'ha pogut excavar -de moment- completament, però que presenta unes grans dimensions i de la qual s'ha rebaixat fins al metre de profunditat. El seu rebliment superior presentava una gran quantitat de fragments de *tegulae*, però sense cap altre material que ens apropi al moment del seu rebliment.

Ja s'ha assenyalat que un element important que manca, tant de la fase inicial, com de la posterior evolució d'època imperial, és la façana exterior, tant de la banda sud com de llevant. En el cas de la banda sud aquesta es devia ensorrar o va ser espoliada ja que totes les estructures i paviments apareixen tallats a la mateixa alçada, indicant la possible ubicació del mur de tanca avui perdut. El mateix sembla succeir a la banda est. Tot i això cal assenyalar que a l'angle sud-est del turó, i a una cota pràc-

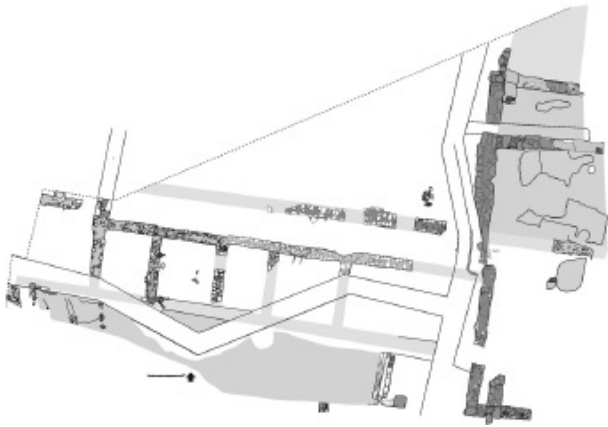

Figura 4. Planta de la fase de mitjan s. I dC.

ticament dos metres més baixa que la de la terrassa on s'està excavant, afloren tot un seguit de grans blocs de granit (de dimensions molt superiors als dels murs de la vil·la republicana) que semblen configurar una potent estructura. Tot i que podria tractar-se d'un mur de contenció construït en èpoques més modernes, la seva ubicació ens fa plantejar la possibilitat que es tractin de les restes de la *basis villa*, un gran podi que es construiria per regularitzar el terreny i crear una base planera sobre la qual aixecar l'edifici. No cal oblidar que com hem comentat el terreny de l'entorn presentava en època antiga un fort pendent que calia regularitzar per poder-hi bastir un edifici. És necessari assenyalar que l'any 2017 es varen practicar un parell de sondeigs al vessant oriental de la vil·la per intentar verificar la continuïtat de l'esmentat mur, sense resultats positius. Tot i que l'existència d'un mur de contenció sembla inevitable per sostenir l'edifici, atenent a la topografia de l'entorn, aquest és un punt que requeriria de posteriors verificacions.

LA REFORMA DE MITJANS DEL SEGLE I dC

No hem localitzat al jaciment ara per ara, cap element que ens permeti pensar en una remodelació d'època augustal, un moment en que els canvis en les grans vil·les del nostre territori són habituals. Per contra els materials recuperats ens permeten apreciar una reforma radical de l'edifici a mitjans del s. I dC. Tot i això, cal fer un petit incís o matisació. Entre els materials recuperats en els nivells de rebliment col·locats per reformar l'edifici i que analitzarem tot seguit hi eren molt abundants les tesselles, individuals o agrupades en petits fragments. Aquest fet denota l'existència d'al-

gun paviment de mosaic a la vil·la que va ser destruït en la reforma que ens ocupa. Cal assenyalar que cap dels petits fragments localitzats s'associa a un paviment d'*opus signinum* i semblen correspondre a un *opus tessellatum*. Aquest detall pot ser important, ja que en altres vil·les properes hem pogut apreciar com la presència de mosaics associats a *signina* són habituals en edificis republicans, i també augustals (veure per exemple el Pla de l'Horta de Sarrià de Ter, o Sant Menna de Vilablareix), però els d'*opus tessellatum* generalment cal situar-los ja en època augustal. És per aquesta raó que creiem que no es pot descartar completament l'existència d'una reforma augustal, que potser no va afectar a tot l'edifici o a la seva estructura, però sí a elements decoratius com determinades pavimentacions. De ser així, aquestes van ser completament destruïdes posteriorment o es troben en espais encavats.

Centrant-nos en la primera reforma important que tenim documentada, aquesta es caracteritza en primer lloc per un canvi important en el material emprat per construir els nous murs. Els paraments de grans pedres lligades amb fang són substituïts per paraments d'*opus caementicium*, amb pedres petites i irregulars lligades amb morter. Dins d'aquests paraments també s'hi aprecien dues tipologies, sense que l'estratigrafia recuperada ens permeti apreciar diferències cronològiques entre ells. Així, trobem alguns murs (M-101, 117 i 138) molt sòlids, amb un ús massiu del morter. Es tracta, a més d'estructures que fonamenten fins a roca. Per contra, en trobem d'altres que es caracteritzen per aprofundir menys en les seves fonamentacions, bastits amb pedres irregulars i que, en els trams conservats, presenten una quantitat baixa de morter. Aquesta podria ser una visió falsa, fruit del nivell de conservació general de les estructures. Com acabem d'esmentar, els murs que, aparentment, presenten una major qualitat són aquells que s'assenten directament sobre la roca del subsòl i, per tant, dels quals conservem una alçada major. En canvi, dels altres paraments solament en conservem, per norma general, una o dues fil·lades. Aquestes correspondrien en realitat a la fonamentació del mur, i això podria provocar aquesta aparent disparitat constructiva.

Al costat d'aquests dos tipus de parament ens trobem el mur M-122, que ens pot il·lustrar sobre el que acabem de comentar. Es tracta d'un

parament que es va construir en part directament sobre un mur precedent de blocs granítics. Posteriorment, aquest nou parament va ser afaitat. Això ha provocat que a la part on s'assentava sobre els blocs granítics solament es conservi la capa inferior del morter, molt disgregat, mentre que a la resta del mur (l'extrem est), que s'assenta sobre roca i, per tant conserva una major potència, la seva aparença és molt més similar als murs M-101 i 117.

La segona qüestió que caracteritza aquesta fase és la important elevació del nivell de circulació, que va afectar a tot l'edifici. A tots els espais excavats s'han localitzat gran quantitat de nivells que corresponen a rebliments col·locats precisament per crear les noves cotes de circulació. A nivell dels materials recuperats, aquests són similars a tot el rebliment, amb TS itàliques i TS sudgàliques, grises augustals, parets fines de parets sorroses i de clova d'ou, roig intern pompejà, i algunes (poques) africanes de cuina. Entre les àmfores, molt abundants, sobretot als rebliments de l'ala est, hi abunden les Dres. 2-4, sobretot de fabricació local, així com alguna Dres. 20 i Pas. 1. El més interessant són les TS sudgàliques, on hi trobem abundància de formes llises (D.18/31, D24/25, D.27) i algunes peces decorades. Generalment aquestes corresponen a les formes més antigues (D.29a, i una Her.4) tot i que també apareixen alguns fragments de D.37. Tot plegat sembla situar a mitjans del s. I dC la reforma de l'edifici, potser en època neroniana.

La majoria de cambres on es conservava la pavimentació d'aquesta fase, essencialment els àmbits 1 i 2 i el porticat 4d, aquesta corresponia a sòls d'*opus signinum*. No sabem quin tipus de pavimentació presentava l'A8, del qual solament es conservava el *rudus* o preparació. Tot i això ja hem fet esment a l'aparició en els rebliments de fragments de mosaic o tesselles, als que caldria afegir la troballa, en el *rudus* del paviment de l'àmbit 2, de diferents fragments de petites plaques de pedres marmòries que podrien correspondre a algun paviment o placat parietal, sempre anteriors a aquesta fase.

Pel que fa a l'estructuració de l'edifici, la distribució és similar a la precedent, si bé probablement hi havia importants canvis funcionals. Així, l'edifici es continua estructurant a l'entorn d'un gran pati interior (A5), al qual es dota en aquests moments d'un porticat, com a mínim

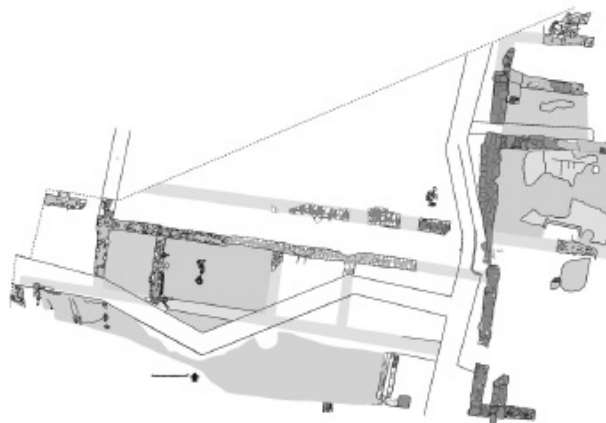

Figura 5. Planta de les reformes del s.II dC.

Figura 6. Forn domèstic de la fase republicana.

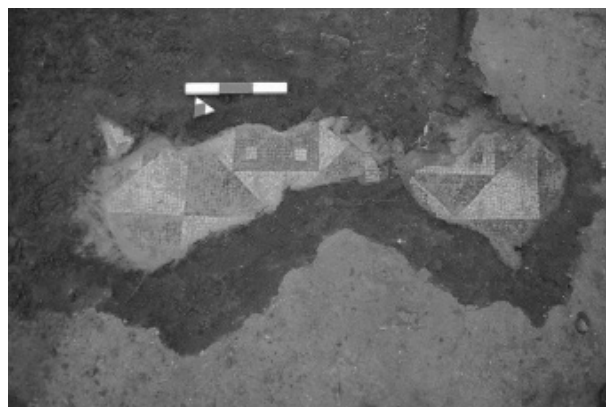

Figura 7. Restes del mosaic del s.II dC

322

Figura 8. Restitució de la part excavada de la vil·la al s.II dC (David Vivó).

a la banda sud. Per construir-lo es va enretirar lleument cap a migdia el mur que tancava el pati (M-109) construint un nou parament (M-104). Un parell de metres al nord es va construir un segon mur (M-111) sobre el qual s'assentarien les columnes de l'esmentat porticat. Desconeixem si aquest porxo s'estendria a l'ala de llevant ja que, malauradament, la trinxera moderna ha malmès el sector on s'hauria d'assentar.

L'ala est es va remodelar creant noves estances, algunes de les quals no coneixem completament. Així, no es conserva pràcticament cap mur del terç sud-est de l'edifici. Solament es conserven dos paraments molt malmesos (M-103 i 113-114) que defineixen l'espai, però cap partició interior. En aquest sector l'únic element conservat, molt en superfície, era part d'un paviment d'*opus signinum* (UE 1017), aïllat i descontextualitzat de qualsevol mur o es-

tructura.

L'espai sembla presidit per una gran estança (A2) al nord de la qual se situarien dos espais més (A1 i A8). Totes les estances semblen anar pavimentades amb *opus signinum* (amb reserves en el cas de l'A8). No es conserva la façana est de cap d'aquests espais.

Pel que fa a l'ala meridional potser l'element més important sigui la construcció d'un porticat a la banda sud (A4d), que obria la vil·la de cara al mar. Podria ser que aquest pòrtic ja existís en la fase anterior, però en tot cas en aquests moments adquireix un aspecte més monumental. Malauradament no es conserva el mur de la façana sud, esllavissada completament. El porticat va ser pavimentat amb *opus signinum*. Les excavacions han posat al descobert dues capes de pavimentació, sense que sigui possible establir la data de la reparació. A la banda est es conserva un desguàs (M-105), mentre

que un segon es va localitzar a la zona central (UE 1132). Aquest circula per sota de la pavimentació del porxo i podria pertànyer a la fase fundacional de la vil·la.

L'ala sud es va subdividir en cinc estances quadrangulars que es podien obrir al porticat exterior, al pati interior o a ambdós espais alhora.

LA REFORMA DE FINALS DEL SEGLE II dC

En alguns punts de la vil·la es detecta una segona reforma que cronològicament es dataria a finals del s. II dC (amb TS africana A, africanes de cuina envernissades, i absència de TS Africanes C). Aquestes reformes no semblen afectar a l'estructura general de la vil·la i en els dos punts on s'han detectat comporten la col·locació de sengles paviments d'*opus tessellatum*. Així, els àmbits 7 i 4b es fusionen i s'hi col·loca un paviment de mosaic de decoració geomètrica, tricolor (blanc, negre i vermell). D'aquest paviment se'n conservaven in situ dos fragments, un situat a tocar el mur oest (on s'apreciava la sanefa blanca exterior i un parell de filets de l'orla) i un segon fragment al centre de l'estança. Altres fragments del mateix paviment varen recuperar-se a la rasa d'espoli del mur de migdia (UE 1185).

La segona cambra remodelada és l'àmbit 2. En aquest espai es va col·locar una capa de morter sobre el vell paviment de *signinum*. A la superfície d'aquest paviment s'hi apreciaven tot un seguit de línies que formaven quadrats, que creiem cal relacionar amb la preparació d'un paviment de mosaic. Si bé no se'n conservava cap fragment in situ, cal assenyalar l'abundància de tesselles recuperades a l'entorn.

La darrera modificació identificada és la construcció del mur M-127 que separa en dos espais l'A8. La construcció d'aquest parament va implicar l'eliminació del vell paviment sense que es conservi cap traça del que es devia construir a l'espai.

L'ÈPOCA BAIX IMPERIAL I L'ABANDONAMENT DE LA VIL·LA

Tenim molt escassa informació dels nivells baix imperials ja que aquests es barregen amb els estrats d'abandonament. En aquest sentit

solament podem assenyalar un parell d'elements. Així, sembla que l'espoli del mur M-137, que separava els àmbits de l'ala sud del gran porticat A4d, es va produir dins el s.V dC, com ho mostren les TS Africanes D i les grises paleocristianes recuperades. Una datació similar s'aprecia en els nivells d'enderroc i abandonament del sector. Al costat de TS Africanes D que es datarien a partir de la segona meitat del s. IV (H64, H67), les grises paleocristianes situarien dins el s. V el moment d'abandonament de la vil·la.

CONCLUSIONS

Tot i que la superfície excavada de la vil·la encara no permet presentar unes conclusions definitives i qualsevol plantejament pot ser rebutjat o matisat per posteriors troballes, podem avançar algunes hipòtesis de treball sobre la vil·la i la seva evolució.

La vil·la es construeix a mitjans del s. I aC, un moment en què aquesta mena d'estructures comencen a aparèixer al nord-est peninsular de la mà de la creació de les noves ciutats que a partir d'aquells moments estructuraran i administraran el territori.

Constructivament es detecta una planificació plenament romana, amb una planta regular, estructurada a l'entorn d'un gran pati, i que ja cerca alguns elements que seran característics de les vil·les litorals, com ara un espai escenogràfic privilegiat. La vil·la es construeix a l'extrem de la terrassa del turó, fet que obliga a construir una potent *basis villa* quan, si l'edifici s'hagués concentrat a la part central de la terrassa, les obres haurien resultat molt menys complexes.

El primer edifici emprà els blocs lligats amb fang i els sòls de terra piconada combinats amb sostres de *tegulae*, fet també habitual en aquestes cronologies (Nolla/Palahí en premsa). Un altre element característic és la coexistència dels espais residencials i els industrials, com comença a albirar-se a l'ala sud de l'edifici.

Paral·lelament o poc després del moment de la construcció de la vil·la es va posar en funcionament la gran terrisseria del Collet Est (Burch/Nolla/Tremoleda 2015), un negoci vinculat, probablement, al propietari de la vil·la.

La segona fase de l'edifici sembla indicar un canvi important en la concepció de l'establiment, ja que al mateix temps que es remodela l'edifici residencial s'abandona el negoci de la terrisseria. Pel que fa a l'edifici central de la vil·la, aquest es remodela completament. Tot i que se n'aprofita l'estructura bàsica, amb el pati central com espai estructurador, sembla canviar la seva concepció, potenciant-se el vessant lúdic i residencial. El pati es dota d'un porticat interior que es complementa amb una àmplia terrassa situada a la banda sud i oberta directament al damunt del mar. Les estances excavades fins ara i corresponents a aquesta fase semblen destinades a activitats residencials i no s'ha detectat fins ara cap element industrial, com sí que succeïa a la fase anterior.

Aquest vessant residencial es veurà potenciat a mitjans del s. II quan algunes de les estances es remodelaran i es pavimentaran amb sòls d'*opus tessellatum*. En el moment de dur-se a terme aquesta segona reforma es comença a emprar la finca del Collet Est, abandonada de feia un segle, com espai funerari.

324

Poc o res en sabem de la posterior evolució de la vil·la. Els materials aplegats ens permeten albirar una continuïtat de la seva ocupació fins, com a mínim, el s. IV i, probablement, ja entrat el V.

BIBLIOGRAFIA

AGUELO, X. 2010, Intervenció arqueològica al Collet de Sant Antoni (Calonge, Baix Empordà), *Desenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Arbúcies, 309-311.

BOTET i SISÓ, J. sense data (1913), *La província de Gerona*, in Carreras Candi, F. (dir.), *Geografia General de Catalunya*, Barcelona, (Geografia General de Catalunya dirigida per F. Carreras Candi).

BURCH, J., NOLLA, J. M., TREMOLEDA, J. 2015, *La alfareria romana del Collet Est (Calonge, Girona)*, Oxford, BAR, International Series, 2770.

BURCH, J., PALAHÍ, L., VIVÓ, D. 2016, El Collet de Sant Antoni de Calonge (Baix Empordà). Una vil·la costanera d'època romana,

Prospecció amb georadar per la delimitació d'elements arqueològics. El Collet, Calonge, *Tretzenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Banyoles, 217-224.

NOLLA, J. M. et al. 2005, La necròpoli oriental de la vil·la romana del Collet de Sant Antoni, in Nolla, J. M., Casas, J., Santamaria, P. (a cura de), *In suo fundo. Els cementiris rurals de les antigues ciuitates d'Emporiae, Gerunda i Aquae Calidae, Estudi General*, 25, Girona, 11-103.

NOLLA, J. M., SANTAMARIA, P., SUREDA, M. 2002, Excavacions arqueològiques al Collet de Sant Antoni de Calonge, *Estudis del Baix Empordà* 21, 87-112.

NOLLA, J. M., PALAHÍ, L., en premsa, Tres vil·les republicanes a l'extrem nord-oriental de la Citerior, *Revista d'Arqueologia de Ponent* 28.

PELLA i FORGAS, J. 1883, *Historia del Ampurdán. Historia de la civilización en las comarcas del nordeste de Cataluña*, Barcelona.

SALA, R., TAMBA, R. 2016, Prospecció amb georadar per la delimitació d'elements arqueològics. El Collet, Calonge, *Tretzenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Banyoles, 225-230.

NOTA

1) Aquest dipòsit se situa al límit nord-est de la zona excavada i en aquests moments solament se'n coneix una part. Posteriors campanyes hauran de servir per establir la seva datació amb claredat.